

Universiteit Utrecht
Master Psychologie, Kinder- & Jeugd

Thesis

De invloed van de zomercursus ‘Plezier op School’ op sociaal angstige kinderen en de waarneming van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de sociale angst.

Linda Bakker (3158403)

Juni 2010

Saskia Mulder

Marcel van Aken

Samenvatting

In deze studie is onderzocht welke invloed het volgen van de zomercursus ‘Plezier op School’ (POS) heeft op sociaal angstige kinderen en of kinderen, ouders en leerkrachten overeenkwamen in de waarneming van sociale angst van kinderen die de transitie maakten van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, zowel met als zonder het volgen van de zomercursus POS. 121 kinderen (M leeftijd= 11 jaar, SD= 7 maanden) werden geselecteerd op basis van een verhoogde score op de Sociale Angstschaal voor kinderen (SAS-K). De waarneming van ouders en leerkrachten ten aanzien van sociale angst van een kind werd gemeten met de Child Behavioural Checklist (CBCL) en de Teacher Report Form (TRF). Kinderen werden willekeurig toegewezen aan een experimentele- of controleconditie. In tegenstelling tot de verwachtingen werd er geen afname weergegeven van sociale angst bij kinderen, na het volgen van de zomercursus POS. Kinderen, ouders en leerkrachten gaven overeenkomsten aan in de verandering van sociale angst van kinderen na de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs.

Kernwoorden:

Sociale angst, voortgezet onderwijs, leeftijdgenoten, zomercursus, multiple informatiebronnen.

Abstract

The present study explored the effects of the summer course 'Plezier op School' (Pleasure at School) on children's social anxiety, and cross-informant agreement in ratings of social anxiety. Participants were 121 children (11-12 years) who completed high self-report measures of social anxiety. Parents' and teachers' ratings were obtained via the Child Behaviour Checklist (CBCL) and Teacher's Report Form (TRF). Participants were randomly selected in an experimental group or control group. Results didn't support the hypothesis that the summer course 'Plezier op School' led to a decrease of children's social anxiety. Examination of cross-informant agreement indicated no differences in children, parent and teacher ratings of children's social anxiety.

Keywords:

Social anxiety, transition to secondary school, peers, training, cross-informant.

Inleiding

Relaties met leeftijdgenoten spelen een belangrijke rol in de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen. Gebreken in de relaties met leeftijdgenoten op de basisschool staan in verband met aanpassingsproblemen tijdens de adolescentie en de vroege volwassenheid. Individuen die sociaal angstig zijn, hebben een verhoogd risico op sociale problemen (Ginsburg, La Greca & Silverman, 1998). Uit onderzoek blijkt dat er een significante positieve associatie is tussen een sociaal angstig kind en afwijzing door leeftijdgenoten (McClure & Nowicki, 2001).

In dit onderzoek wordt bekeken of het geven van een cursus aan sociaal angstige kinderen van invloed is op deze sociale angst, en of deze (eventuele) verandering zowel door het kind zelf, de ouders van het kind en de leerkracht van het kind worden waargenomen.

Individuen die last hebben van sociale angst vertonen overmatige stress of schaamte in sociale situaties (Van Roy, Kristensen, Groholt & Clench-Aas, 2009), veroorzaakt door intense angst om negatief door anderen geëvalueerd te worden (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010) en/of de overtuiging of angst dat men afgewezen zou kunnen worden door andere personen (Teachman & Allen, 2007). Hierbij is de aandacht gericht op het detecteren van sociaal- evaluatieve bedreigingen (Carleton, Collimore & Asmundson, 2007). Sociaal angstige individuen nemen aan dat anderen zeer kritisch zijn in sociale situaties en zien sociale situaties als een grotere bedreiging dan zij eigenlijk zijn. Daarnaast denken zij in sociale situaties te moeten voldoen aan extreem hoge standaarden, waaraan ze volgens hun eigen verwachtingen niet kunnen doen. Dit resulteert in angst voor negatieve evaluaties (Haikal & Hong, 2010). Individuen met sociale angst willen een goede indruk maken bij anderen, maar twijfelen of zij hierin zullen slagen (Bokhorst, Goossens & de Ruyter, 1995). Om deze reden treden zij sociale interacties met negatieve verwachtingen tegemoet en streven

zij niet naar succes in interacties, maar kiezen zij ervoor om teleurstelling te voorkomen en sociale situaties te vermijden (Pontari, 2009).

In milde of gemiddelde vorm is sociale angst een universeel verschijnsel dat helpt bij het stimuleren van sociale interacties (Van Roy, Kristensen, Groholt & Clench-Aas, 2009). Een hoge mate van sociale angst staat in verband met vermijdend gedrag in interacties met leeftijdgenoten, cognitieve stress (alert op tekenen van afwijzing) en fysiologische stress (stijging van de bloeddruk en hartslag). Hieraan zijn een groot aantal psychosociale problemen gerelateerd zoals verwaarlozing door leeftijdgenoten, minder vriendschappen en vriendschappen van verminderde kwaliteit, gevoelens van eenzaamheid, lage zelfwaarde en pestgedrag (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010).

De mate van sociale angst heeft zijn toppunt in de vroege adolescentie jaren, in de leeftijd 13- 18 jaar (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010; Teachman & Allen, 2007) en is gerelateerd aan sociale status en waargenomen sociale acceptatie (Stednitz & Epkins, 2006). In de adolescentie wordt er meer aandacht besteedt aan de percepties van leeftijdgenoten, vrienden en volwassenen. Als gevolg hiervan maken adolescenten zich meer zorgen over hoe zij zich gedragen in sociale situaties. Zij bekijken zichzelf in verhouding met ideale standaarden en geloven dat zij ook op basis van deze standaarden door anderen worden geëvalueerd (Westenberg, Gullone, Bokhorst, Heyne & King, 2007). Onder adolescenten rapporteren meisjes hogere niveaus van sociale angst dan jongens. Dit heeft betrekking op het sociaal evaluatieve aspect van sociale angst (angst om negatief geëvalueerd te worden door leeftijdgenoten). Meisjes in de adolescentie maken zich in vergelijking met jongens meer zorgen over de manier waarop zij geëvalueerd worden in hun uiterlijke verschijning of gedrag (La Greca & Lopez, 1998). Sociale angst in de vroege adolescentie hangt onder andere samen met veranderingen in sociale organisaties van scholen en de vergroting en complexiteit van

vriendengroepen, een voorbeeld hiervan is de transitie naar het voortgezet onderwijs (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010).

De toenemende herkenning van de negatieve uitkomsten veroorzaakt door sociale angst, heeft geleid tot een stijging in onderzoek naar de effectiviteit van assessment procedures en behandelingsprogramma's (Lyneham, Street, Abbott & Rapee, 2008). Een cursus die sociale angst tracht te vermijden is 'Plezier op School' (POS; Hoogstraten, 1997; Faber, 2000). POS is een interventie die zich richt op het verbeteren van de sociale competenties van kinderen en is geschikt voor aanstaande brugklassers die op de basisschool problemen hebben in de omgang met de leeftijdgenoten. Het is met name bedoeld voor kinderen die gepest worden, afgewezen worden, angstig of onhandig in contact zijn of onvoldoende weerbaar zijn. De cursus tracht cognities, gevoelens en gedrag te beïnvloeden, met als gevolg sociaal competentere gedrag en positieve relaties met leeftijdgenoten (Onderzoeksprotocol RCT Plezier op School, 2009). De studie van Faber, Verkerk, van Aken, Lissenburg en Geerlings (2006) toont aan dat deelname aan POS gepaard gaat met een duidelijke afname in sociale angst, gepest worden en psychologische- en sociale problemen. Dit levert tevens lange termijn effecten op; er is sprake van afname gemeten direct na de cursus, enkele maanden in het voortgezet onderwijs en zelfs tot aan het begin van het tweede jaar in het voortgezet onderwijs.

POS wordt gegeven in het transitiemoment van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Deze transitie is een goed moment om kinderen te ondersteunen in een nieuwe sociale context en de sociale competenties te verbeteren (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010). Op het voortgezet onderwijs ligt de nadruk op sociale interacties en wordt er een omgeving gecreëerd waarin het van belang is om bij de groep 'te horen'. Dit is in tegenstelling tot de basisschool, waarin dit in mindere mate van belang is (Isakson & Jarvis, 1998). Kinderen die op de basisschool sociaal teruggetrokken gedrag laten zien en sociale

problemen hebben, zoals uitsluiting door leeftijdgenoten of instabiele vriendschappen, worden nog meer teruggetrokken wanneer zij op het voortgezet onderwijs zitten. Wanneer kinderen naar het voortgezet onderwijs gaan, komen zij terecht in een groter en minder beschermende sociale context, dit staat in verband met een stijging in pestgedrag en uitsluiting van groepen (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010). De transitie naar het voortgezet onderwijs is een goed moment om stabiele gedragsreputaties in de klas te doorbreken. Uit de studie van Hirsch en DuBois (1992) blijkt namelijk dat het vergroten van sociale competenties teniet gedaan kunnen worden door de stabiliteit van de gedragsreputatie die kinderen in de klas hebben (Onderzoeksprotocol RCT Plezier op School, 2009).

In onderzoek naar effecten van een dergelijke cursus is het erg belangrijk om meerdere informatiebronnen te gebruiken, zoals ouders, leerkrachten en de deelnemers zelf. Multipiele informatiebronnen hebben een aantal voordelen. Zo kunnen ouders informatie geven over hun kinderen over een lange tijdsperiode in verschillende situaties. Tevens kunnen zij toppunten en stressvolle gebeurtenissen in de ontwikkeling weergeven. Leerkrachten zijn ook een belangrijke informatiebron, omdat kinderen een grote hoeveelheid tijd besteden in de klas. De schoolse setting heeft unieke aspecten dat angst bij kinderen kan uitlokken, waar ouders zich niet bewust van zijn (Lyneham, Street, Abbott & Rapee, 2008). Bij het verkrijgen van zelfrapportages van kinderen over hun angst, kunnen rapportages van ouders en leerkrachten helpen om eventuele sociale wenselijkheid te vermijden. Ook is informatie van ouders en leerkrachten bijzonder informatief voor het vaststellen van interne stress bij jongere kinderen, die zich vaak onbewust zijn van het feit dat somatische klachten in verband kunnen staan met angst en emotionele stress (Kendall, Puliafico, Barmish, Choudhury, Henin & Treadwell, 2007). De meest gebruikte rapportages van ouders en leerkrachten zijn de screenings-instrumenten Child Behaviour Checklist (CBCL) en de Teacher Report Form (TRF). Deze screenings-instrumenten kunnen een breed scala aan probleemgedrag weergeven (Roussos,

Karantanos, Richardson, Hartman, Karajiannis, Kyprianos, Lazaratou, Mahaira, Tassi & Zoubou, 1999), zijn effectief in termen van kost- en tijd besparend en goed toepasbaar.

Een groot aantal studies hebben de overeenstemming tussen kinderen, ouders en leerkrachten onderzocht ten aanzien van internaliserende problemen. Resultaten geven aan dat internaliserende problemen vaker worden gerapporteerd door kinderen en adolescenten zelf en minder goed worden herkend bij hun ouders. Een verklaring hiervoor is dat externaliserend probleemgedrag meer openlijk observeerbaar is en gericht is naar anderen. Daarnaast komt in studies met niet- klinische samples naar voren dat jongeren symptomen met meer ernst rapporteren dan hun ouders of leerkrachten. Echter, een aantal andere studies weergeven dat jongeren de ernst van problemen lager schatten dan hun ouders (Salbach- Andrae, Klinkowski, Lenz en Lehmkuhl, 2009).

Tevens wordt weergegeven dat leerkrachten meer bewust zijn van de internaliserende problemen van kinderen, dan ouders. In tegenstelling tot deze resultaten wordt vermeldt dat ouders en kinderen overeenkomen in rapportages van internaliserende problemen, in vergelijking met leerkrachten (Layne, Bernstein & March, 2006). Hieraan toegevoegd staat in het onderzoek van Week, Coplan en Kingsburry (2009) beschreven dat kinderen met sociale angst ‘onzichtbaar’ kunnen zijn voor leerkrachten, vanwege hun timide houding.

In de huidige studie wordt gekeken naar de invloed van de zomercursus ‘Plezier op School’ op sociaal angstige kinderen en de waarneming van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de sociale angst van kinderen die de transitie maakten van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, zowel met als zonder het volgen van de zomercursus POS. De hoofdvraag luidt dan ook als volgt: *Welke invloed heeft het volgen van de zomercursus POS op sociaal angstige kinderen en komen kinderen, ouders en leerkrachten overeen in de waarneming van sociale angst van kinderen die de transitie maken van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, zowel met als zonder het volgen van de zomercursus POS?*

Voor het onderzoeken van deze hoofdvraag wordt er als eerste gekeken naar de invloed van het volgen van de zomercursus POS op de sociale angst van kinderen. Per informatiebron (kinderen, ouders en leerkrachten) zal worden bekeken of zij een significante afname zien in sociale angst van kinderen na de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen kinderen die de zomercursus POS hebben gevolgd en kinderen die in de controleconditie zaten. Er wordt verwacht dat het volgen van de zomercursus POS invloed zal hebben op de sociale angst van kinderen (Faber, Verkerk, van Aken, Lissenburg & Geerlings, 2006).

In het tweede onderdeel van deze studie wordt onderzocht of kinderen, ouders en leerkrachten overeenkomen in de waarneming van sociale angst van kinderen. Om dit te onderzoeken wordt er gekeken naar de samenhang van rapportages tussen de multiple informatiebronnen. Hierbij is gekeken naar de samenhang van de rapportages afzonderlijk voor de voormeting en nameting van het niveau van sociale angst in zowel de experimentele conditie (kinderen die de zomercursus POS volgden) als de controleconditie. Tevens is er gekeken naar de verandering van sociale angst van kinderen door verschilcores (nameting – voormeting) van de multiple informatiebronnen te berekenen. Er wordt verwacht dat kinderen, in vergelijking met ouders en leerkrachten een grotere verandering zullen waarnemen in sociale angst na de transitie naar het voortgezet onderwijs, aangezien internaliserende probleemgedragingen minder goed herkend worden bij ouders en leerkrachten en zij deze verandering dan ook in mindere mate zullen waarnemen (Salbach-Andrae, Klinkowski, Lenz & Lehmkuhl, 2009).

Methode

Participanten

In dit onderzoek hebben 2357 leerlingen van groep 8 van 106 verschillende basisscholen toestemming gegeven om mee te werken aan het onderzoek. Uit deze groep werden 121 participanten geselecteerd op basis van een verhoogde score op een sociale angst zelfrapportage- vragenlijst (totaalscore voor jongens >10 en ≥ 15 voor meisjes). De groep bestond uit 58 jongens en 63 meisjes (leeftijd $M= 11$ jaar, $SD= 7$ maanden). De scholen werden willekeurig toegewezen aan een experimentele conditie of controleconditie, dit bepaalde in welke conditie de deelnemende kinderen terecht zouden komen. Een kwart van de participanten kwam terecht in de experimentele conditie, dit waren 35 kinderen. De overige 86 participanten werden geplaatst in de controleconditie.

Materiaal

Sociale angst

De variabele sociale angst is gemeten met behulp van multiple informatiebronnen: kinderen, ouders en leerkrachten. De zelfrapportages van kinderen ten aanzien van sociale angst zijn gemeten met de Sociale Angstschaal voor Kinderen (SAS-K; Dekking, 1982). Op deze vragenlijst kunnen kinderen in de leeftijd 9 t/m 12 jaar cognitieve en affectieve angstreacties in (of voor) verschillende sociale situaties weergeven. De scores weergeven een profiel waarop vijf subschalen te onderscheiden zijn; sociale vaardigheden, intellectuele vaardigheden, fysieke vaardigheden, uitzonderingsposities en uiterlijke verschijning. In het profiel van de Sociale Angstschaal is er gekeken naar de totaalscore van de subschalen. Cronbach's alfa behorend bij de items van de SAS-K was .78.

Ouders hebben de Child Behavioural Checklist (CBCL; Achenbach, 1991) ingevuld. Dit is een screenings- instrument geschikt voor kinderen in de leeftijd 6 tot 18 jaar, waar ouders emotionele-gedragsproblemen kunnen weergeven. Een vergelijkende vragenlijst werd door de leerkracht ingevuld. De leerkracht vulde voor elke kind de Teacher Report Form (TRF; Achenbach, 1991) in. Op de TRF kunnen leerkrachten vragen beantwoorden over schoolwerk, het schoolse functioneren en emotionele- gedragsproblemen. De scores op zowel de CBCL als de TRF weergeven een profiel, waarin aangegeven wordt of de beleving ten aanzien van emotionele- gedragsproblemen boven de klinische norm is (>70), in het grensgebied valt ($\geq 67 - \leq 70$) of tot de normale reeks behoort (<67). Klinische scores geven aan dat het gedrag van het kind als problematisch wordt beschouwd door de beoordelaar. Scores in het grensgebied zijn nog niet te zien als problematisch, maar kunnen zich wel zodanig ontwikkelen. Scores die behoren tot de normale reeks, worden beoordeeld als niet-problematisch. In het profiel van de CBCL en TRF is gekeken naar de subschaal Angstig/Depressief gedrag. Cronbach's alfa behorend bij de schalen van de CBCL en TRF was .88.

Procedure

Deelnemende basisscholen zijn geworven door ze per brief in te lichten over het onderzoek, en ze vervolgens op te bellen om extra informatie over het onderzoek te verschaffen en te informeren of er interesse is in deelname aan het onderzoek. Zodra de school deelname had toegezegd, werden de ouders van alle leerlingen van groep 8 per brief geïnformeerd over het onderzoek. Ouders kregen de gelegenheid om bezwaar te maken tegen het onderzoek en tegen het doorgeven van de contactgegevens van de kinderen aan de onderzoekers. Vervolgens vond er een klassikale screening plaats. Naast de vragenlijsten over sociale angst werden nog een aantal andere vragenlijsten afgenomen in het kader van een groter onderzoek. Kinderen

die een verhoogde score hadden op sociale angst (voor jongens >10 , voor meisjes ≥ 15) werden uitgenodigd voor een groter vervolgonderzoek naar het effect van de zomercursus 'Plezier op School' (POS). Ouders moesten hiervoor toestemming geven. In het huidige onderzoek is er gebruik gemaakt van de voormeting en nameting op de korte termijn van dit onderzoek. Zowel deelnemers, als ouders en leerkrachten/mentoren van het voortgezet onderwijs vulden tijdens deze metingen vragenlijsten in die ze per post ontvingen. Kinderen van de experimentele scholen volgden in de laatste week van de zomervakantie de zomercursus POS. Kinderen van de controleschool maakten de overgang naar de middelbare school zoals gebruikelijk, dus zonder interventie.

Statistische analyse

De gegevens werden geanalyseerd met behulp van Statistical Package for Sociale Sciences (SPSS). Als eerste werden er beschrijvende statistieken berekend om alle relevante karakteristieken van de databestand te bekijken. Vervolgens is er met behulp van de Kolmogorov- Smirnov test gekeken of er bij de data sprake was van een normaal verdeling, aangezien het aantal participanten bij de experimentele conditie tussen 17 en 35 varieerde (een normaal verdeling kan aangenomen worden bij >30 participanten).

Om te onderzoeken of de zomercursus POS invloed heeft op de sociale angst van kinderen is er per informatiebron (kinderen, ouders en leerkrachten) een gepaarde T- toets uitgevoerd om te bekijken of de multipale informatiebronnen een significante afname in sociale angst zagen, in zowel de experimentele conditie als controleconditie. Bij een scheve verdeling kon de niet- parametrische (verdelingsvrije) Tekentoets afgenomen worden. Vervolgens is er een covariantie- analyse uitgevoerd om te kijken in hoeverre er sprake was van een afname in sociale angst bij kinderen, wanneer een vergelijking werd gemaakt tussen de experimentele conditie en controleconditie. Hierbij was het effect van conditie

(experimentele- en controleconditie) op de nameting gecorrigeerd voor de score op de voormeting. Om te kijken in hoeverre de scores in de experimentele conditie en controleconditie van elkaar verschiden in gemiddelde rangorde (mediaan), zijn er Mann-Whitney testen uitgevoerd.

Om te meten of kinderen, ouders en leerkrachten overeenkomen in de waarneming van sociale angst, is er met behulp van Pearson correlatietoetsen gekeken naar de samenhang in de rapportages van de multiële informatiebronnen. Als eerste is er een correlatie- analyse uitgevoerd voor de kinderen, ouders en leerkrachten in de voormeting en nameting van sociale angst bij kinderen in de experimentele conditie. Deze scores konden gekenmerkt worden door een observatie op één moment. Hierop volgend is een correlatie- analyse uitgevoerd voor de multiële informatiebronnen in de voormeting en nameting van sociale angst bij kinderen in de controleconditie. Deze scores konden tevens gekenmerkt worden door een observatie op één moment. Als laatste is er een correlatie- analyse uitgevoerd voor de verschillscores (nameting- voormeting) van de multiële informatiebronnen om de verandering in sociale angst te meten.

Resultaten

In tabel 1 en 2 zijn de beschrijvende statistieken te vinden van zowel de kinderen in de experimentele conditie als kinderen in de controleconditie. In deze statistieken is te zien dat het aantal participanten van kinderen, ouders en leerkrachten van de experimentele- en controleconditie verschillend is in de voor- en nameting. De reden hiervan is dat niet alle participanten hebben deelgenomen aan de nameting.

Tabel 1: *Grootte, gemiddelden, standaardafwijkingen en minimum- en maximumscores van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de experimentele conditie.*

	Voormeting sociale angst				Nameting sociale angst			
	N	M	SD	Range	N	M	SD	Range
Kinderen	35	20.94	6.53	0- 46	26	16.71	12.35	0- 46
Ouders	32	63.81	10.52	50- 100	29	59.41	9.92	50- 100
Leerkrachten	28	58.04	9.43	50- 100	17	58.24	7.57	50- 100

Tabel 2: *Grootte, gemiddelden, standaardafwijkingen en minimum- en maximumscores van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de controleconditie.*

	Voormeting sociale angst				Nameting sociale angst			
	N	M	SD	Range	N	M	SD	Range
Kinderen	86	19.16	5.88	0- 46	80	16.77	9.84	0- 46
Ouders	77	56.55	8.94	50- 100	76	56.97	9.44	50- 100
Leerkrachten	80	55.19	6.05	50- 100	57	54.60	5.57	50- 100

Voordat parametrische toetsen uitgevoerd mochten worden, is er met behulp van de Kolmogorov- Smirnov test gekeken of er sprake was van een normale verdeling van de data. Uit de resultaten bleek dat de data van kinderen en leerkrachten uit de experimentele conditie

een normale verdeling had ($p=.065$). Bij de data van de ouders uit de experimentele conditie was geen sprake van een normale verdeling ($p= .00$).

Het eerste deel van deze studie richt zich op de invloed van het volgen van de zomercursus POS op de sociale angst van kinderen. Met behulp van T- toetsen is voor elke informatiebron (kinderen, ouders en leerkrachten) apart bekeken of deze een significante verandering van het niveau van sociale angst zagen na het volgen van de zomercursus POS. Met de T- toets kan bekeken worden of er een verschil is in de gemiddelde score van de voormeting en nameting van sociale angst. Uit de resultaten bleek dat er geen significante afname in het niveau van sociale angst te zien was bij de kinderen en leerkrachten (tabel 3). Bij de ouders kon geen gepaarde T- toets afgenomen worden, aangezien de data niet normaal verdeeld was. Een alternatief voor de gepaarde T- toets was de Tekentoets. De Tekentoets telt hoe vaak er sprake is van toename of afname bij de nameting van sociale angst, in vergelijking met de voormeting. Uit de resultaten bleek dat er een significant verschil was tussen de voor- en nameting van sociale angst in de experimentele conditie (tabel 4).

Tabel 3: *Gepaarde T- toetsen van kinderen en leerkrachten op de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de experimentele conditie.*

	<i>T- waarde</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>
Kinderen	-1.760	25	.091
Leerkrachten	.807	12	.435

Tabel 4: *Tekentoets van ouders op de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de experimentele conditie.*

Nameting - voormeting sociale angst	Aantal	Sig. (tweezijdig)
<i>Ouders</i>		
Negatieve scores	16	
Positieve scores	4	
Gelijke scores	8	
Totaal	28	.012*

*Significant bij alfa= .05

Tevens zijn er gepaarde T- toetsen voor elke informatiebron uitgevoerd om te kijken of deze een significante verandering van het niveau van sociale angst zagen bij kinderen in de controleconditie. Uit de resultaten bleek dat er een significant verschil in de afname van sociale angst te zien was bij de kinderen ($t= 2.537, N=80, p<.05$) (tabel 5)

Tabel 5: *Gepaarde T- toetsen van de kinderen en leerkrachten op de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de controleconditie.*

	<i>T- waarde</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>
Kinderen	2.537	79	.013
Ouders	-1.27	71	.227
Leerkrachten	.386	53	.701

Vervolgens is er een covariantie- analyse uitgevoerd om te kijken in hoeverre er sprake was van een afname in sociale angst bij kinderen, wanneer een vergelijking werd gemaakt tussen de experimentele conditie en controleconditie. Hierbij was het effect van conditie (experimentele- en controleconditie) op de nameting gecorrigeerd voor de score op de voormeting. Aan de hand van de resultaten kan gezegd worden dat er bij de kinderen en

leerkrachten geen significante verschillen gevonden zijn in de meting van sociale angst tussen de experimentele conditie en controleconditie (tabel 6).

Tabel 6: *Covariantie- analyse voor het effect van conditie (experimentele/controleconditie) op de score van de nameting van sociale angst en de voormeting van sociale angst als covariabele bij de kinderen en leerkrachten.*

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Kinderen	13.96	1	13.96	.146	.703
Error	9855.92	103	95.69		
Leerkrachten	64.97	1	64.97	1.811	.183
Error	2296.05	64	35.88		

Aangezien er bij de ouders geen covariantie- analyse uitgevoerd kon worden vanwege de scheve verdeling is er met behulp van de Mann- Whitney test nagegaan in hoeverre de scores van de experimentele conditie en controleconditie van elkaar verschilden in gemiddelde rangorde (mediaan). Uit deze resultaten is gebleken dat ouders in de voormeting van sociale angst een significant verschil zagen tussen kinderen in de experimentele- en controleconditie ($U= 691$, $N_{con}= 77$, $N_{pos}= 32$, $p<.05$), wat betekent dat ouders aangeven dat beide condities verschillend zijn. Bij de nameting van sociale angst is geen significant verschil gevonden tussen de experimentele conditie en controleconditie. Aangezien de beoordelingsgroep ouders een verschil tussen de experimentele conditie en controleconditie aangaf, is er gekeken in hoeverre hier sprake van was bij de beoordelingsgroepen kinderen en leerkrachten. Uit de resultaten is gebleken dat kinderen en leerkrachten geen verschillen aangaven in de voor- en nameting van sociale angst tussen de experimentele conditie en controleconditie, wat betekent dat de condities als gelijk beoordeeld kunnen worden (tabel 7).

Tabel 7: Mann-Whitney testresultaten van de voor- en nameting van sociale angst van kinderen in de experimentele conditie en controleconditie gerapporteerd door kinderen, ouders en leerkrachten.

	Kinderen			Ouders			Leerkrachten		
	N	M-Rangorde	Sig.	N	M-Rangorde	Sig.	N	M-Rangorde	Sig.
<i>Voormeting sociale angst</i>									
Experimentele conditie	35	67.74		32	71.91		28	58.82	
Controleconditie	86	58.36	.177	77	47.97	.00*	80	52.99	.379
<i>Nameting sociale angst</i>									
Experimentele conditie	26	52.33		29	60.48		17	46.12	
Controleconditie	80	53.88	.823	76	50.14	.115	57	34.93	.054

*Significant bij $\alpha=.05$

Het tweede onderdeel van deze studie heeft gekeken naar de overeenkomsten in de waarneming van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van het niveau van sociale angst door te kijken naar de samenhang van rapportages van kinderen die de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs maakten, zowel met als zonder het volgen van de zomercursus POS. Om deze vraag te onderzoeken zijn er Pearson-correlaties uitgevoerd. Als eerste is er gekeken naar de samenhang van rapportages van de multipale informatiebronnen apart voor de voor- en nameting van sociale angst in zowel de experimentele conditie als controleconditie. Deze scores konden gekenmerkt worden door een observatie op één moment.

De resultaten gaven aan dat er bij de voormeting van de experimentele conditie een significante positieve samenhang te vinden was tussen de zelfrapportages van kinderen en de waarneming van leerkrachten ($r=.4$, $N= 28$, $p<.05$). De overige resultaten in de voormeting van de experimentele conditie lieten geen significante resultaten zien. In de nameting van de

experimentele conditie was er enkel een significante positieve samenhang te vinden tussen de zelfrapportages van kinderen en de waarneming van ouders ($r=.485$, $N = 26$, $p<.05$).

Ten aanzien van de voormeting van kinderen in de controleconditie bleek dat er een significante positieve samenhang was tussen de zelfrapportages van kinderen en de waarneming van ouders ($r=.29$, $N= 77$, $p<.05$), tussen de zelfrapportages van kinderen en de waarneming van leerkrachten ($r=.225$, $N= 80$, $p<.05$) en tussen de waarnemingen van leerkrachten en ouders ($r=.325$, $N= 72$, $p<.01$). Daarnaast was er in de nameting van de kinderen uit de controleconditie een significante positieve samenhang te vinden tussen de zelfrapportages van kinderen en de waarneming van ouders ($r=.331$, $N= 75$, $p<.01$). In de overige resultaten van de nameting van kinderen in de controleconditie waren geen significante resultaten te vinden (tabel 8).

Vervolgens is er met behulp van verschillcores (nameting- voormeting) gekeken naar de verandering in sociale angst in de experimentele- en controleconditie. Bij de experimentele conditie was geen significante samenhang te zien tussen de rapportages van de drie informatiebronnen over de verandering van sociale angst van kinderen. In vergelijking met de resultaten van de verschillcores in de experimentele conditie, zijn er in de controleconditie significante resultaten getroffen in samenhang van rapportages tussen de verschillcores van ouders en leerkrachten ($r=.367$, $N= 48$, $p<.05$) en tussen de verschillcores van leerkrachten en de zelfrapportages van kinderen ($r=.285$, $N= 54$, $p<.05$). Een overzicht van de Pearson correlaties is te vinden in tabel 8.

Tabel 8: Pearson correlaties tussen kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de voormeting, nameting en de verschilscores van sociale angst bij de experimentele conditie en de controleconditie.

Experimentele conditie

Voormeting sociale angst			Nameting sociale angst			Verschilscores sociale angst			
Kind. ¹	Oud. ²	Lkr. ³	Kind. ¹	Oud. ²	Lkr. ³	Kind. ¹	Oud. ²	Lkr. ³	
Kind. ¹	1	.057	.400*	1	.485*	.227	1	.092	.117
Oud. ²	.057	1	.337	.485*	1	.062	.092	1	-.058
Lkr. ³	.400*	.337	1	.227	.062	1	.117	-.058	1

Controle conditie

Kind. ¹	1	.291*	.225*	1	.331**	.098	1	.050	.285*
Oud. ²	.291*	1	.325**	.331**	1	.062	.050	1	.367*
Lkr. ³	.225*	.325**	1	.098	.062	1	.285*	.367*	1

¹ Afkorting van Kinderen.

*Correlatie is significant bij alfa = .05

² Afkorting van Ouders.

**Correlatie is significant bij alfa = .01

³ Afkorting van Leerkrachten.

Discussie

In deze studie is onderzocht welke invloed het volgen van de zomercursus POS heeft op sociaal angstige kinderen en of kinderen, ouders en leerkrachten overeenkwamen in de waarneming van sociale angst van kinderen die de transitie maakten van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, zowel met als zonder het volgen van de zomercursus POS.

De eerste onderzoeksvraag had betrekking op de invloed van het volgen van de zomercursus POS op de sociale angst van kinderen na de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs, in vergelijking met de controleconditie die geen POS had gevolgd. De hypothese luidde dat de zomercursus POS invloed zal hebben op de sociale angst van kinderen.

Uit de resultaten is gebleken dat ouders uit de experimentele conditie een significante afname in sociale angst zagen, na het volgen van de zomercursus POS. Daarnaast gaven kinderen uit de controleconditie aan dat zij een significante afname in sociale angst zagen, na de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Deze resultaten komen niet overeen met eerder onderzoek naar de invloed van de zomercursus POS (Faber, Verkerk, van Aken, Lissenburg & Geerlings, 2006).

Er kunnen een aantal verklaringen genoemd worden voor de resultaten die niet overeenkomen met eerder onderzoek naar de invloed van de zomercursus POS op de sociale angst van kinderen. Het zou kunnen zijn dat de kinderen die de zomercursus hebben gevolgd, zich bewuster zijn geworden van hun sociale angst, wat als gevolg zou kunnen hebben dat zij over- rapporteren. Daarnaast is de transitie naar het voortgezet onderwijs voor alle kinderen een spannende periode, wat tot een stijging van sociale angst kan leiden. Kinderen die naar het voortgezet onderwijs gaan, komen immers terecht in een groter en minder beschermende sociale context (Erath, Flanagan, Bierman & Tu, 2010). Deze stijging van sociale angst kan voor meer sociale problemen zorgen en de afname van sociale angst kunnen verbergen.

Wanneer hier werkelijk sprake van zou zijn, dan zou het kunnen dat er op lange termijn wel effect wordt gezien. De spanning van de transitie naar een nieuwe school neemt dan af of verdwijnt, waardoor men te weten zou kunnen komen of de sociale angst die ontstaan is op de basisschool verminderd is op het voortgezet onderwijs. Echter, deze verklaringen gelden niet voor de kinderen uit de controleconditie. Het is onduidelijk waardoor deze kinderen een afname in sociale angst hebben gerapporteerd, aangezien zij geen interventie hebben gekregen.

Wanneer gekeken wordt naar de informatiebron ouders uit de experimentele conditie, dan geven zij aan dat de zomercursus POS wel invloed heeft gehad op de afname in sociale angst bij kinderen. Echter, uit de resultaten van de Mann-Whitney test bleek dat wanneer een vergelijking werd gemaakt tussen de experimentele conditie en controleconditie in gemiddelde rangorde, dat er enkel een verschil te zien was bij de voormeting van sociale angst. Een verklaring hiervoor is dat de experimentele conditie het onderzoek begint met een hogere score op gemiddelde rangorde, in vergelijking met de controleconditie. Wanneer de score op gemiddelde rangorde daalt bij de experimentele conditie zoals ouders rapporteerden, en gelijk blijft in de controleconditie in de nameting, dan is het logisch dat er geen significant verschil is gevonden tussen de twee condities in de nameting van sociale angst.

Een reden voor het feit dat leerkrachten geen afname van sociale angst bij kinderen zien na het volgen van de zomercursus POS, is dat kinderen met sociale angst 'onzichtbaar' kunnen zijn voor leerkrachten, waardoor zij überhaupt geen sociale angst bij een kind hebben gezien (Week, Coplan & Kingsburry, 2009).

De gemiddelde scores van ouders en leerkrachten, zijn de totaalscores op de subschaal Angstig/Depressief gedrag en kunnen gecategoriseerd worden in de 'normale' reeks, het grensgebied of de klinische reeks. Bij zowel ouders als de leerkrachten in beide condities op de voor- en nameting van sociale angst is een score te vinden die valt in de 'normale' reeks.

Dit betekent dat beide informatiebronnen geen reden tot grote zorg zien met betrekking tot het sociaal angstige gedrag van het kind. Dit is in tegenstelling tot de beoordeling van de kinderen die wel een hoge score weergeven op sociale angst met behulp van de SAS-K. Dit komt overeen met de gegevens uit het artikel van Salbach- Andrae, Klinkowski, Lenz en Lehmkuhl (2009), waarin wordt aangegeven dat internaliserende probleemgedragingen vaker worden gerapporteerd door kinderen en adolescenten zelf en minder goed worden herkend bij hun ouders.

De tweede onderzoeksvraag heeft zich gericht op de overeenkomsten in de waarneming van kinderen, ouders en leerkrachten ten aanzien van de sociale angst van kinderen door te kijken naar de samenhang van rapportages van de multiple informatiebronnen. De tweede hypothese luidde dat kinderen, in vergelijking met ouders en leerkrachten een grotere verandering zullen waarnemen in sociale angst.

Uit de Pearson- correlaties bleek dat er een significante positieve samenhang was in de waarneming van kinderen en leerkrachten in de voormeting van de experimentele conditie. Deze samenhang kon gecategoriseerd worden als zwak. Daarnaast was er een significante positieve samenhang te vinden in de waarneming van ouders en kinderen, nadat de zomercursus POS was gevolgd. Deze samenhang kon gecategoriseerd worden als iets beneden gemiddeld.

Bij de voormeting van de multiple informatiebronnen van de kinderen die in de controleconditie zaten, bleek dat zowel kinderen als ouders en leerkrachten een significante positieve samenhang hadden in de waarneming van sociale angst. Alle correlaties konden gecategoriseerd worden als zwak. Echter, de samenhang tussen ouders en leerkrachten was iets sterker dan de samenhang tussen kinderen en ouders. De samenhang tussen kinderen en leerkrachten was het zwakst. Tevens was er een significante positieve samenhang te vinden in

de waarneming van kinderen en ouders in de nameting. Deze samenhang kon tevens gecategoriseerd worden als zwak.

Uit de resultaten van de verschillcores is gebleken dat er een significante positieve samenhang te vinden was in de waarneming van ouders en leerkrachten en in de waarneming van kinderen en leerkrachten in de controleconditie in de verandering van sociale angst. Beide correlaties konden gecategoriseerd worden als zwak. Echter, de samenhang tussen ouders en leerkrachten was iets sterker dan de samenhang tussen kinderen en leerkrachten. Bij de significante resultaten van de verschillcores was sprake van een positieve samenhang, wat betekent dat als een kind in de ogen van de ene beoordelaar hoog scoort op sociale angst, dit in de ogen van een andere beoordelaar ook zo is. Aangezien de correlatie- analyse van de verschillcores een positieve samenhang had, kan er gezegd worden dat de informatiebronnen overeenkomen in het zien van verandering in sociale angst. De hypothese van Salbach-Andrae, Klinkowski, Lenz en Lehmkuhl (2009) kan verworpen worden. Deze geeft immers aan dat kinderen in vergelijking met ouders en leerkrachten een grotere verandering zullen waarnemen in sociale angst na de transitie van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs.

Wanneer verder gekeken wordt naar de Pearson- correlaties is te zien dat er enkel een overeenkomst is te zien tussen de waarneming van kinderen en ouders in de nameting van zowel de experimentele conditie als de controleconditie. Dit komt overeen met de studie van Layne, Bernstein en March (2006), waarin aangegeven wordt dat ouders en kinderen overeenkomen in rapportages van internaliserende problematiek, in vergelijking met leerkrachten. Een verklaring hiervoor is dat het invullen van de vragenlijsten in de voormeting bij beide condities aangezet zou kunnen hebben tot bewustwording van internaliserende problematiek, waarover gesproken kan worden in de thuissituatie. Ouders en kinderen delen immers de thuissetting en kennen elkaar goed, waardoor visies over de waarneming van

sociale angst uitgewisseld kunnen worden en door elkaar beïnvloed kunnen worden. Een reden voor het feit dat leerkrachten/mentoren van het voortgezet onderwijs niet overeenkomen met de rapportages van kinderen en ouders, is dan ook dat zij de kinderen nog niet lang en goed kenden toen zij de vragenlijsten over sociale angst moesten invullen.

Er zijn veel verschillende Pearson- correlaties te vinden tussen de experimentele- en controleconditie. Het aantal participanten kan hierbij een rol gespeeld hebben. De verhouding participanten in de controleconditie en experimentele conditie was $3 > 1$. Wanneer er sprake is van een kleinere steekproef, is de kans groter dat meningen en visies ten aanzien van sociale angst meer uiteenlopen. Bij een grote steekproef is de kans groter dat er overeenkomstige waarnemingen van sociale angst te vinden zijn.

Een sterk punt van huidig onderzoek is dat veel participanten wilden deelnemen aan huidig onderzoek. Hierdoor werd de kans vergroot om sociale angstige kinderen uit de sample te selecteren. Echter, het aantal participanten dat hoog scoorde op sociale angst viel tegen (N=121). Van deze overgebleven participanten vulden ook niet iedereen een vragenlijst in voor nameting van sociale angst. Hierdoor kwam het voor dat er sprake was van een hele kleine steekproef in analyses, zoals bij de gepaarde T- toets van de leerkrachten in de experimentele conditie (N=13).

Een ander sterk aspect van het onderzoek is het gebruik van de meetinstrumenten CBCL en TRF. Scores op de meetinstrumenten zijn zeer geschikt voor vroegtijdige signalering van emotionele- en gedragsproblemen, wat betekent dat dit een juiste keuze was voor het constateren van angstig gedrag van een kind. Echter, hier kan ook een kritisch punt aan gekoppeld worden. De vraag is in hoeverre de gekozen subschaal Angstig/Depressief gedrag sociale angst werkelijk meet, aangezien andere subschalen ook in aanmerking kwamen voor het meten van sociale angst. De gedragsproblemen Teruggetrokken gedrag en Somatische klachten die ook staan in het profiel van de CBCL en TRF, kunnen een verband

hebben met sociale angst. Erath, Flanagan, Bierman en Tu (2010) geven immers aan dat een hoge mate van angst in verband staat met vermijdend gedrag in interacties en Kendall, Puliafico, Barmish, Choudhury, Henin en Treadwell (2007) weergeven dat somatische klachten een relatie hebben met angst. Daarnaast kunnen de CBCL en TRF net iets anders sociale angst meten dan de SAS-K. Voor vervolgonderzoek is het dus van belang om te kijken of er meerdere subschalen in aanmerking zouden kunnen komen voor het meten sociale angst bij een kind. Een andere optie zou zijn dat er specifieke vragenlijsten komen voor ouders en leerkrachten, die afzonderlijk angsten meten en in het bijzonder sociale angst zoals gemeten met de SAS-K.

Een ander kritisch punt van het onderzoek heeft te maken met het gebruik van niet-parametrische toetsen. Aan deze toetsen zitten namelijk nadelen en risico's vast. Het nadeel van niet-parametrisch toets is dat deze minder efficiënt is en een lager onderscheidingsvermogen heeft, omdat er geen gebruik gemaakt kan worden van de informatie van de onderliggende verdeling. Dit betekent dat de kans kleiner is dat een eventueel aanwezig verschil tussen twee groepen gevonden wordt. Een gevolg hiervan had kunnen zijn dat er bij analyses geen verschil gevonden werd, terwijl deze er misschien wel was.

Concluderend kan gesteld worden dat de hypothesen behorend bij de hoofdvraag niet bevestigd kunnen worden. Echter, huidig onderzoek was wel van belang omdat er (in tegenstelling tot eerder onderzoek) specifiek gekeken is naar de doelgroep sociaal angstige kinderen en de invloed van de zomercursus POS. Daarnaast kan er in vervolgonderzoek rekening gehouden kan worden met de opzet en uitvoering van onderzoek naar de invloed van de zomercursus POS. Dit betekent onder andere dat er goed op gelet moet worden dat participanten van het onderzoek werkelijk de vragenlijsten van de voor- en nameting inleveren, waardoor het aantal participanten in zowel de experimentele conditie als

controleconditie verhoogd. Daarnaast is het belangrijk om het aantal participanten gelijk te verdelen over de experimentele conditie en controleconditie. In vervolgonderzoek zal enerzijds het aantal participanten verhoogd worden in de experimentele conditie, anderzijds kunnen beoordelingen van kinderen, ouders en leerkrachten meer evenredig bekeken kunnen worden.

Referentielijst

- Bokhorst, K., Goossens, F. A. & de Ruyter, P. A. (1995). Social anxiety at elementary school: the effects of a curriculum. *Educational Research Volume, 37*, 87- 94.
- Carleton, R. N., Collimore, K. C. & Asmundson, G. J. G. (2007). Social anxiety and fear of negative evaluation: construct validity of the BFNE-II. *Journal of Anxiety Disorders, 21*, 131- 141.
- Erath, S. A., Flanagan, K. S., Bierman, K. L. & Tu, K. M. (2010). Friendships moderate psychosocial maladjustment in socially anxious early adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology, 31*, 15- 26.
- Dekking, Y.M. (1982). Sociale angstschaal voor kinderen (SAS-K). Lisse: Swets & Zeitlinger BV.
- Faber, M. (2000). *Plezier op School, zomercursus voor aanstaande brugklassers over het omgaan met anderen*. Venlo: Clabbers Grafische Communicatie B.V.
- Faber, M., Verkerk, G., van Aken, M. van, Lissenburg, L. & Geerlings, M. (2006). Plezier op school: sterker naar de brugklas. *Kind en Adolescent Praktijk, 5*, 32-39.
- Ginsburg, G. S., La Greca, A. M. & Silverman, W. K. (1998). Social anxiety in children with anxiety disorders: relation with social and emotional functioning. *Journal of Abnormal Child Psychology, 26*, 175- 185.
- Haikal, M. & Hong, R. Y. (2010). The effects of social evaluation and looming threat on self-attentional biases and social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders, 24*, 345– 352.
- Hoogstraten, C. van (1997). *Beschrijving Preventieactiviteit 'Plezier op School', een zomercursus voor aanstaande brugklassers*.

- Isakson, K. & Jarvis, P. (1999). The adjustment of adolescents during the transition into high school: a short—term longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescents*, 28, 1- 26.
- Kendall, P. C., Puliafico, A. C., Barmish, A. J., Choudhury, M. A., Henin, A. & Treadwell, K. S. (2007). Assessing anxiety with the Child Behavior Checklist and the Teacher Report Forms. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 1004- 1015.
- La Greca, A. M. & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 83- 94.
- Layne, A. E., Bernstein, G. A. & March, J. S. (2006). Teacher awareness of anxiety symptoms in children. *Child Psychiatry and Human Development*, 36, 383- 392.
- Lyneham, H. J., Street, A. K., Abbott, M. J. & Rapee, R. M. (2008). Psychometric properties of the school anxiety scale- Teacher Report (SAS- TR). *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 292- 300.
- McClure, E. B. & Nowicki, S. (2001). Associations between social anxiety and nonverbal processing skill in preadolescent boys and girls. *Journal of Nonverbal Behavior*, 25, 3- 19.
- Onderzoeksprotocol RCT Plezier op School (2009). *Universiteit Utrecht*.
- Pontari, B. A. (2009). Appearing socially competent: the effects of a friend's presence on the socially anxious. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 283- 294.
- Roussos, A., Karantanos, G., Richardson, C., Hartman, C., Karajiannis, D., Kyprianos, S., Lazaratou, H., Mahaira, O., Tassi, M. & Zoubou, V. (1999). Achenbach's Child Behavior Checklist and Teachers' Report Form in a normative sample of Greek children 6- 12 years old. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8, 165- 172.

- Salbach- Andrae, H., Klinkowski, N., Lenz, K. & Lehmkuhl, U. (2009). Agreement between youth-reported and parent-reported psychopathology in a referred sample. *Child and Adolescent Psychiatry, 18*, 136–143.
- Stednitz, J. N. & Epkins, C. C. (2006). Girls' and mothers' social anxiety, social skills, and loneliness: associations after accounting for depressive symptoms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 35*, 148- 154.
- Teachman, B. A. & Allen, J. P. (2007). Development of social anxiety: social interaction predictors of implicit and explicit fear of negative evaluation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*, 63- 78.
- Thomas, A. M., Forehand, R., Armistead, L., Wierson, M. & Fauber, R. (1990). Cross-informant consistency in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 12*, 255- 262.
- Van Roy, B., Kristensen, H., Groholt, B. & Clench- Aas, J. (2009). Prevalence and characteristics of significant social anxiety in children aged 8- 13 years. A Norwegian cross- sectional population study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 44*, 407- 415.
- Weeks, M., Coplan, R. J. & Kingsbury, A. (2009). The correlates and consequences of early appearing social anxiety in young children. *Journal of Anxiety Disorders, 23*, 965- 972.
- Westenberg, P. M., Gullone, E., Bokhorst, C. L., Heyne, D. A. & King, N. J. (2007). Social evaluation fear in childhood and adolescence: normative developmental course and continuity of individual differences. *British Journal of Developmental Psychology, 25*, 471- 483.